

(1043-44) kadar sürdüğüne göre bu tarih, onun Deylemliler döneminde yaşadığına dair verilen bilgilere uygundur. Ayrıca onun İbn Sînâ'nın (ö. 428/1037) çağdaşı olması da 1010'da değil 1055'te ölmüş olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Aynülkudât el-Hemedânî'nin idamına (1273) şahit olduğuna dair rivayet ise tamamıyla uydurmadır. Mezarı Hemedan'ın kuzeyinde Bün-i Bâzâr mahallesinde küçük bir tepe üzerindedir.

Baba Tâhir'in, şiirlerinde sık sık yersiz yurtsuz bir serseri hayatı sürdüğünden, tuğlayı yastık yapıp uyuduğundan, sürekli olarak sıkıntı içinde bulunduğundan söz etmesi bir kalender hayatı yaşadığını göstermektedir. "Uryân" lakabı da bu sebeple almış olmalıdır. O bir lehçe şairi olmakla birlikte bugün elimizde bulunan dübeytî adı verilen kıtaları edebî Farsça'nın da özelliklerini taşımaktadır. Bu kıtaların başkaları tarafından sonradan bu hale getirilmiş olması da muhtemeldir. Ancak bu şiirlerde rastlanan bazı özellikler, Baba Tâhir'in dilini doğrudan doğruya bir lehçeye bağlamayı zorlaştırmaktadır. Nitekim Hemedan ile Hürremâbâd arasındaki bölgede birçok lehçe varsa da onun şiirlerindeki dili bunlardan herhangi birine bağlamak güçtür. Baba Tâhir'in dili bu lehçelerin hepsiyle de ilgili görülmekte ve onların bir karışımından ibaret olduğu sanılmaktadır. Nyberg, bu lehçenin orta Farsça'nın (Pehlevî) bakiyesi olduğunu ileri sürer.

XVIII ve XIX. yüzyıl tezkirelerinde sınırlı sayıda kıtalarına rastlandığı için Baba Tâhir yüzyılımızın ilk çeyreğine kadar pek tanınmamıştır. 1885'ten itibaren müsteşriklerin araştırmaları ve bu araş-

tırmaları takip eden İran'daki çalışmalar sadece bu kıtaları arttırmakla kalmamış, aynı zamanda az da olsa bazı gazellerinin bulunmasına yardımcı olmuştur. Nitekim Vahid-i Destgirdî araştırmaları ile o zamana kadar bilinen seksen yedi kıtayı 296'ya, gazel sayısını da birden dörde çıkartmış ve bunları *Dîvân-ı Kâmil-i Bâbâ Tâhir 'Uryân* adıyla neşretmiştir (Tahran 1306 hş.). Ancak Ömer Hayyâm'ın rubâîlerinde görüldüğü gibi bu kıtaların hepsinin Baba Tâhir'e ait olduğunu söylemek güçtür. Şeklen rubâîye benzemekle birlikte vezin bakımından ondan ayrılan bu kıtalar aruzun hezec-i müseddes-i mahzûf bahrindedir. Halbuki rubâî vezni hezec-i mekfûf-i maksûrdur. Bu sebeple bu kıtalara rubâî değil dübeytî denilmiştir. Baba Tâhir gazellerinde de kıtalarındaki vezni kullanmıştır. Baba Tâhir'in şiirlerinde dünyevî aşkla ilâhî aşkı birbirinden ayırt etmek güçtür. Nitekim kıtalarının hemen büyük çoğunluğu dünyevî aşkla ilgilidir. Şiirlerindeki en büyük özellik, tasavvufî eğitim görmediği için duygu ve hayallerini herhangi bir abartmaya gerek duymadan vermiş olmasıdır. Ömer Hayyâm'ın yaşama zevkini ön plana almasına karşılık Baba Tâhir hayatın çilesini konu edinir ve bedbin bir şair olarak görünür.

Baba Tâhir İran halkı arasında şairden çok bir süfi olarak tanınır. *el-Kelîmâtü'l-kışâr* adlı yirmi üç baba ayrılmış olan eserinde ilim, mârifet, ilham gibi tasavvufî konularla ilgili 268 vecizesi vardır. Bu eser süfîler arasında çok yaygın olup hakkında birçok şerh yazılmıştır. Bunlar arasında, Aynülkudât el-Hemedânî ile meçhul bir şahısa atfedilen Arapça şerhlerle Molla Sultan Ali Gunâbâdî'nin Arapça ve Farsça şerhleri zikredilebilir. Bunlara, Baba Tâhir'in vecizelerinin kısaltılmış bir nüshasının Ganî Beg el-Azîzî tarafından yazılmış şerhi olan *el-Fütûhâtü'r-rabbâniyye fî îşârâtî'l-Hemedâniyye* adlı eseri de eklemek gerekir (Bibliothèque Nationale, nr. 1903).

Aynı zamanda bir velî olarak tanınan Baba Tâhir'e birçok keramet isnat edilir. Mevlânâ ve Hacı Bektâş-ı Velî gibi meşhur mutasavvıfları inançlarına bağlı ileri gelenler arasında göstermeye çalışan Ehl-i Hak fırkasının ana kitabı olan *Serencâm*'da ona da yer verilmiştir. Ulûhiyyetin, her birinin yanında dört melek bulunan yedi kişide görüldüğüne inanan bu fırkaya göre Baba Tâhir, bu yedi kişinin üçüncüsü olan Baba Hüşîn'in yanında bulunan meleklerden biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

- Dîvân-ı Kâmil-i Bâbâ Tâhir-i 'Uryân* (nşr. Vahid Destgirdî), Tahran 1306 hş.; *Dîvân-ı Şî'r-i Bâbâ Tâhir-i 'Uryân-ı Hemedânî* (nşr. M. Deriş), 1984 (Müessesse-i İntişârât-ı Nevîn); *Dîvân-ı Kâmil-i Bâbâ Tâhir-i 'Uryân* (nşr. Muhammed Ali Sâdîki-yi Yağmâ), Tahran 1984; *Rubâ'îyyât-ı Bâbâ Tâhir* (nşr. Mehdî-yi İllâhî-yi Kumşâhî), Tahran 1363 hş.; Râvendî, *Râhâtü's-sudûr*, s. 98-99; Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşâhâ*, I, 326; Browne, *LHP*, I, 83-85; II, 259-261; E. H. Allen, *The Lament of Bâbâ-Tâhir*, London 1902; Cl. Huart, "Nouveaux quatrains de Bâbâ Tâhir", *Spiegel Memorial Volume* (nşr. J. J. Modi), Bombay 1908, s. 290-302; a.mlf., "Les quatrains de Bâbâ-Tâhir 'Uryân en pehlévî musulman", *JA*, VI (1885), s. 502-545; G. L. Leszczynski, *Die Rubâ'îyât des Bâbâ-Tâhir 'Uryân oder die Göttestrânen des Herzens*, Munich 1920; A. V. Williams Jackson, "A Visit to Tomb of Bâbâ Tâhir at Hamadân", *Browne Festschrift*, Cambridge 1922, s. 257-260; R. Abrahamian, *Dialecte des Israélites de Hamadân et d'Ispahan et dialecte de Bâbâ Tâhir*, Paris 1936, s. 155-170; A. Pagliaro — A. Bausani, *Storia della letteratura Persiana*, Milano 1960, s. 554-556; A. Hayyâmpûr, *Ferheng-i Sühanverân*, Tebriz 1340 hş., s. 353; Rypka, *HIL*, s. 234; a.e. (trc. İsa Şihâbî), Tahran 1354, s. 356-357; Safâ, *Edebiyyât*, II, 383-386; Abdülhüseyn Zerrinkûb, *Cüstücû der Taşavvuf-i İran*, Tahran 1367 hş., s. 183-205; Mîrzâ Mahdî Khân, "The Quatrains of Bâbâ-Tâhir", *JASB*, sy. 1 (1904), s. 1-29; H. S. Nyberg, "Ein Hymnus auf Zervân im Bundahišn", *ZDMG*, sy. 82 (1928), s. 217-235; C. R. Reşîd Yâsemî — Âzâd-ı Hemedânî, "Meşâhir-i Hemedân", *Armağân*, sy. 17, Tahran 1315 hş./1936, s. 433-440, 552-556; P. N. Hânlerî, "Dübeytîhâ-yı Bâbâ Tâhir", *Peyâm-ı Neu*, sy. 9, Tahran 1324 hş./1945, s. 26-30, 37-39; S. B. Ray, "Bâbâ Tâher 'Oryan and his Robâ'îyât", *Indo-Iranica*, I-II/32, Calcutta 1979, s. 58-62; V. Minorsky, "Baba Tahir Uryan", *IA*, II, 166-170; a.mlf., "Bâbâ-Tâhir", *El²* (İng.), I, 839-842; a.mlf., "Bâbâ Tâhir", *UDMI*, III, 803-810; L. P. Elwell-Sutton, "Bâbâ Tâher", *Elr.*, III, 296-297.

TAHSİN YAZICI

BABADAĞI

Romanya'da
Dobruca bölgesinin kuzeyinde
eski bir Türk yerleşim merkezi.

Adını, Rumeli'nin Türkleştirilmesinde büyük hizmetleri geçen ve civar tepelerden biri üzerinde türbesi bulunan Sarı Saltuk Baba'dan almıştır. XIV. yüzyılın başlarında Ece Halil Bey kumandasında Anadolu'ya geçerek Karesi Bey'e iltica eden Sarı Saltuk Türkmenleri'nin Dobruca bölgesinden göç ettiği göz önünde bulundurulursa o tarihlerde Babadağı ve yöresinin Türkmenler tarafından yurt edinildiği anlaşılar. Babadağı ve çevresi, Çelebi Sultan Mehmed'in Eflak Voyvodası Mircea ile oğlu Mihail'i mağlûp et-

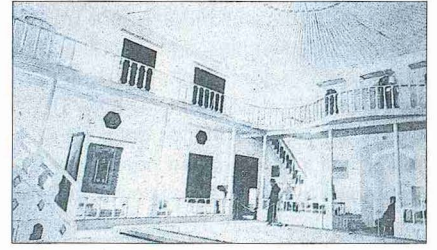
Baba Tâhir'in mezarı - Hemedan / İran

mesinden sonra Osmanlı hâkimiyetine girdi (819/1416); ancak XV. yüzyılın ortalarında Eflak Beyi Kazıklı Voyvoda bu bölgede çok tahribat yapmıştır. İlk defa Osmanlı padişahlarından II. Bayezid, Sal-tuk Baba'nın türbesini tamir ettirmek ve yanına bir cami yaptırıp geniş arazi-ler vakfetmek suretiyle bu kasabayı ih-ya etti. Kanûnî Sultan Süleyman, Boğ-dan seferi sırasında (1538) burada bir-kaç gün kalmış ve türbeyi ziyaret etmiş-tir. XVI. yüzyıl boyunca sakin bir hayat yaşayan Babadağı ahalisi bu asrın son-larına doğru Eflak Voyvodası Mihail Vi-teazul'un hücum ve yağmalarına uğradı (1594-1596). IV. Murad zamanında Ka-zaklar'ın baskınına karşı şehri koruya-bilmek için Özi Valisi Koca Kenan Paşa'ya burada bir kale inşa etmesi emri ve-rildi. Fakat Koca Kenan Paşa'nın şehrin doğusundaki tepeler üzerinde başlattı-ğı kale inşaatı, daha sonra Melek Ah-med Paşa ve Siyavuş Paşa'nın Özi vali-likleri sırasında da tamamlanamadı ve Özi eyaletinde paşa hassı bir voyvodalık olan şehir, Evliya Çelebi'ye göre bir sü-re savunmasız kaldı. Bununla beraber Babadağı, Lehistan ve Rusya üzerine ya-pılan seferlerde Osmanlılar için yol üze-rinde bulunan çok mühim bir kışlak ka-sabası haline gelmiştir. Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'sinde anlatıldığına göre 300 akçe pâyeli bir kaza olan Babada-ğ'ın yedi nahiyesi ve 100 köyü vardı. Kaza merkezinde 3000 kâgir bina, sekiz han, başta Bayezid ve Ali Paşa hamam-ları olmak üzere üç büyük hamam, 390 dükkân, sekiz kahve ve çoğunlukla ok-çu, yaycı ve çuhacı dükkânlarının yer al-dığı bir çarşı bulunuyordu. II. Bayezid'in

yaptırdığı Ulucami, Gazi Ali Paşa Camii ve Defterdar Derviş Paşa Camii'nden başka birçok cami, mescid ve medrese-nin yanında on bir tekke ile yirmi kadar sıbyan mektebi kazanın belli başlı bina-larını teşkil ediyordu.

Mart 1672 tarihinde IV. Mehmed, Ka-zaklar arasındaki mücadeleden fayda-lanmak isteyen Lehistan Kralı Miha'l'e karşı Leh seferine çıktığı zaman yanın-da bulunan oğlu Şehzade Mustafa'yı Ba-badağı'nda bırakmıştı. Eylül 1678'de Çeh-rin Seferi'nden dönen Osmanlı vezirle-rinden Kara Mehmed Paşa da Özi eyale-ti serdari olarak burada kalmış ve kuzey sınırlarının emniyetini sağlamak, Rusya üzerine yapılacak yeni bir sefer için ha-zırlıklarda bulunmak amacıyla faaliyete geçmişti. 1684'te ise Lehistan Kralı Jan Sobieski'nin Kamanice ve Boğdan hare-kâtı sırasında Köprülüzade Fâzıl Musta-fa Paşa gibi değerli vezirler, Silistre vali-si sıfatıyla Babadağı'nda muhafızlık yap-mışlardır. 1699 Karlofça Antlaşması ile Rumeli'de büyük toprak kayıplarına uğ-rayan Osmanlı Devleti, Babadağı'nı ku-zeyden gelecek tehlikeye karşı bir üs ha-line getirerek buraya yeni kuvvetler yer-leştirdi. Eylül 1736'da Babadağı, Osman-lı-Rus savaşını sözde önlemek için ara buluculuk yapmak isteyen Avusturya im-paratorunun İstanbul elçisi Talman ile Osmanlı ordusu ileri gelenleri ve bilhas-sa Kethüdâ Osman Hâlisâ Efendi ara-sında siyasî müzakerelere sahne oldu; bir ara Hollanda ve İngiltere elçileri de bu görüşmeler dolayısıyla Babadağı or-dugâhına geldiler. Babadağı'nın 1768 Os-manlı-Rus savaşı sırasında da tam mâ-nasıyla bir kışlak ve Osmanlı-Kırım kuv-vetleri için bir üs olarak kullanıldığı gö-rülmektedir. 1771'de Kırım'ın Ruslar ta-rafından işgali sırasında Kırım Hanı III. Selim Giray kuvvetleriyle birlikte sadra-zamın yanında Babadağı ordugâhında bulunuyordu. Osmanlı kuvvetlerinin ba-sında bulunan Vezîriâzam Silâhtar Meh-med Paşa'nın zaafından istifade eden Ruslar, ilk defa Kasım 1771'de Babada-ğ'ı geçici bir zaman için işgal ettiler; daha sonra 1773 yazında meydana gelen şiddetli muharebeler neticesinde ise ci-var şehirlerle birlikte burayı da yakıp yıktılar. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla tekrar Osmanlılar'ın eline geçen Ba-badağı, bu asrın sonuna kadar Os-manlı-Rus savaşları dolayısıyla daima ateş hattında kaldı ve tahribata uğradı. 1809 Osmanlı-Rus savaşları sırasında yine Ruslar'ın eline düşen Babadağı 1812'de geri alındı ise de 1878 Berlin Antlaşma-

Babadağı'nda Ali Paşa Camii içinden bir görünüş

sı ile Dobruca bölgesinin Romanya'ya terkedilmesi üzerine Osmanlı İmpara-torluğu'ndan ayrıldı.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 362-370; Si-lâhdar, *Nusretnâme*, I, 129, 234, 349; II/2 (1969), s. 212, 263; Râşid, *Târih*, III, 335 vd.; Ferâizîzade, *Gülşen-i Maârif*, İstanbul 1252, II, 1584 vd.; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1178; Cevdet Pa-şa, *Târih*, III, 164, 181, 198, 332; IV, 76; V, 45, 46, 86, 90, 92, 94, 97, 98, 101, 118, 122, 225, 267; IX, 140; XI, 137, 180, 195, 264; XII, 67, 100; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1-2, bk. İndeks; IV/1, bk. İndeks; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri I*, s. 10-20; B. Lewis, "Babadaghi", *El²* (İng.), I, 842-843; a.m.f., "Bâ-bâ Tâğî", *İDMİ*, III, 801-803.

MÜNİR AKTEPE

BABAESKİ KÖPRÜSÜ

Babaeski ilçesinde
XVII. yüzyıla ait bir köprü.

Babaeski kasabasının doğusundan ge-çen ve Ergene ırmağının kollarından biri olan derenin üstünde bulunan bu köprü, kitâbe köşkündeki beş beyitlik manzum kitâbesinden öğrenildiğine göre, 1043'te (1633-34) Sultan IV. Murad zamanın-da inşa edilmiştir. İstanbul'dan Rumeli içlerine uzanan büyük kervan ve sefer yolunun üstünde olan Babaeski Köprü-sü'nün kimin tarafından yaptırıldığı ke-sin olarak bilinmemektedir. Kitâbede sözü edilen Sultan Murad'ın "cihad"ı, 1043'te yapılan Lehistan seferi olmalı-dır. Ancak, "Bu cisri bir kulu yolunda etti pây-endâz" mısraından anlaşıldığı-na göre köprü padişah tarafından değil bir "kul"u tarafından yaptırılmıştır.

Köprünün yapıldığı yıllarda yaşamış olan Evliya Çelebi, bu eserin Çoban Veli Kasım Ağa'nın hayratı olduğunu kaydet-mektedir. Onun anlattığına göre aslın-da bir hristiyan olan Kasım Ağa bu ci-varda koyun güden bir çobanken müslül-man olmuş ve Yeniçeri Ocağı'nda kul

Babadağı

